

הדמוקרטיה בישראל: דוח מעקב 2003

פרויקט "מדד הדמוקרטיה"

אשר אריאן, דוד נחמיאס, דורון נבות, דניאל שני

המכון הישראלי לדמוקרטיה
מרכז גוטמן

"[...] למה מתכוונים אם מדברים על העמקת הדמוקרטיה במדינה דמוקרטית? אם מדינה היא כבר דמוקרטית, איך היא יכולה להיעשות דמוקרטית יותר?"¹

מהי הדמוקרטיה? שאלה זו שנויה במחלוקת עמוקה שנים ארוכות, וספק אם ניתן יהיה להגיע אי פעם לתשובה מוסכמת בסוגיה.² לנוכח הקושי הקבוע להגדיר "דמוקרטיה" ו"מדינה דמוקרטית", התפתחה במחקר מגמה להמיר את השאלה "מהי דמוקרטיה" בניסיון לאמוד את מידת הדמוקרטיה של מדינה מסוימת לעומת מידת הדמוקרטיה של מדינה אחרת. גם המחקר הנוכחי מציג שאלות כבדות משקל הרובצות לפתחם של הקוראים, והוא מתמקד במידת ההגשמה של הערכים ושל היעדים הדמוקרטיים בישראל. ענייננו של המחקר הוא אפוא בחינת איכות הדמוקרטיה הישראלית ואיכות התפקוד והביצוע שלה.

המונח "איכות תפקוד וביצוע" של דמוקרטיה יכול להתייחס למספר משתנים, כגון התפתחות כלכלית, תפוקה לאומית גולמית, מצב ביטחוני ורווחה אישית.³ כדי לקבוע מהי איכות התפקוד והביצוע התייחסנו במחקרנו למגוון אפיונים ומשתנים המזוהים בתאוריה הדמוקרטית עם דמוקרטיה ותיקות ויציבות או לתכונות המזוהות עם דמוקרטיה ליברליות.⁴

המחקר נערך בשני מישורים: האחד, בדיקה של מצב הדמוקרטיה הישראלית לפי שורת מדדים כמותיים המבוססים על מאגרי מידע קיימים ועל עבודותיהם של מומחים בינלאומיים במגוון התחומים; השני, הערכה של מצב הדמוקרטיה בישראל כפי שהיא משתקפת בדעת הקהל, במטרה לעמוד על עמדות הציבור ביחס למגוון ערכים דמוקרטיים ולבחון את תפישותיו בדבר תפקוד הדמוקרטיה בישראל. לשם כך נערך באפריל 2003 סקר מקיף בקרב מדגם מייצג של האוכלוסייה הבוגרת בישראל (יהודים וערבים).

1 דאל, 2002 (1998): 8.

2 כבר בשנות החמישים עמדו הוגי דעות על כך שהגדרת הדמוקרטיה מבוססת על תפיסה ערכית, והמושג נחשב ל"שנוי במחלוקת מהותית". להרחבה ראו [1956] Gallie, 1962.

3 להרחבה ראו Foweraker, 2001.

4 המקור העיקרי שלנו לקביעת התכונות והתפקודים שראוי להתייחס אליהם כחלק מאיכות התפקוד והביצוע של משטרים דמוקרטיים הוא Foweraker and Krznic, 2000. עם זאת, לשני החוקרים הללו יש השקפה ליברלית-קלאסית על המושג דמוקרטיה יותר מזו ששימשה אותנו, והם אינם מתייחסים לזכויות חברתיות כחלק מערכי הדמוקרטיה או מתפקודיה. הבדל נוסף בינם ובינינו הוא התייחסותנו להיבט היציבות והלכידות, שאינו חלק מדמוקרטיה, אך הוא עשוי להיות חלק מתפקודי הדמוקרטיה ואיכויות הביצוע שלה. שני החוקרים לעיל החליטו לא להתייחס כלל להיבט זה.

הן המדדים והן סקר דעת הקהל נבחנו ביחס לשני כרי השוואה: בהשוואה לביצועי ישראל בעשור החולף (1992-2003)⁵ ובהשוואה לאיכות התפקוד והביצוע של 35 דמוקרטיות אחרות בעולם כיום. הדמוקרטיות שבחרנו נלקחו מרשימת המדינות החופשיות של Freedom House. הבחירה נערכה לפי שני קריטריונים: האחד, צמצמנו את הרשימה לאותן דמוקרטיות שהשגנו נתונים על אודותיהן במדדים השונים; השני, רצינו להתייחס למצבן של דמוקרטיות באזורים שונים בעולם ולהשוות את מצבה של ישראל הן לדמוקרטיות ותיקות והן למדינות חדשות בנוף הדמוקרטי. לשמחתנו, הרשימה הסופית כוללת דמוקרטיות מכל היבשות בעולם, ותיקות וחדשות, יציבות ומתגבשות.⁶

הבעיות העולות בחקר תופעות חברתיות ופוליטיות מעסיקות את מיטב החוקרים בתחום, והן מהוות אתגר מתודולוגי למומחים המבקשים להעריך כמותית את איכות התפקוד והביצוע של דמוקרטיות. במחקר זה השתדלנו לעשות שימוש באותם חוקרים, מומחים, מכוני מחקר ומאגרי מידע שהתמודדו בצורה הטובה ביותר עם בעיות אלה. מלאכתנו התמקדה אפוא בבחירת המדדים ומאגרי המידע בהתאם לאיכות המדד שנעשה בו שימוש, לניסיון החוקרים, למידת המקובלות של המאגר, לתוקף ולמהימנות של המדד, לזמינות המידע, למידת העדכניות של הנתונים, לשונות, לרמת הפירוט ולמידת השקיפות של האומדן וההערכה של המידע.

כדי לבחור את המדדים המדווחים כאן ולהקיף מגוון רחב ככל האפשר של מדדים, של מחקרים ושל מקורות מידע, סרקנו את הידע בעולם בתחום זה. כמו כן נעזרנו במחקרים שניתחו והעריכו את הנתונים ואת העבודות הכמותיות הללו. בסופו של דבר, החוקרים ומאגרי המידע שבחרנו לעשות בהם שימוש הם אלה שעמדו בצורה הטובה ביותר בקריטריונים דלעיל. לצערנו, במקרים רבים לא איתרנו מדדים העומדים בכל הקריטריונים. הדילמה שהתמודדנו עמה שוב ושוב הייתה לוותר על מדידה של אותה תכונה ועל הממד השוואתי שלה (ולפתח מדד חדש שיכולנו לבחון רק לגבי ישראל) או להתפשר על איכות המדד. בחרנו באפשרות האחרונה, ועל כן חלק מן המדדים המוצגים אינם עונים על כל הדרישות המדעיות. ככל שנשפר את המדדים ואת התהליכים הכרוכים בהערכה כמותית של תופעות פוליטיות וחברתיות, כך נצמצם את הפער למינימום ההכרחי.

5 אולם במישור דעת הקהל אנו מציגים גם נתונים מוקדמים (החל משנת 1969), כאשר אלה היו בנמצא.

6 הדמוקרטיות שבחרנו להשוותן לישראל הן אלה: אוסטרליה, אוסטרליה, איטליה, אירלנד, אנגליה, אסטוניה, ארגנטינה, ארצות הברית, בולגריה, גרמניה, דנמרק, דרום אפריקה, דרום קוריאה, הודו, הולנד, הונגריה, טייוואן, יוון, יפן, מקסיקו, ניו-זילנד, נורווגיה, ספרד, פולין, פינלנד, צ'ילה, צ'כיה, צרפת, קוסטה ריקה, קנדה, קפריסין, רומניה, שוודיה, שווייץ ותאילנד.

אנו מקווים שהצגת הממצאים של "מדד הדמוקרטיה" תעורר דיון ציבורי בדבר טיבה של הדמוקרטיה בישראל מחד גיסא ובדבר הדרכים להעמקתה ולהרחבתה מאידך גיסא. בשיח מסוג זה יש חשיבות רבה להתפתחותה של כל דמוקרטיה חפצת חיים. מטרת המחקר היא לתרום לדיון הציבורי באשר למצבה של הדמוקרטיה בישראל ולהציע מסגרת לדיון באמצעות מסד נתונים מדעי.

הערכה השוואתית ומצבה המיוחד של ישראל

המצב הביטחוני הקשה של ישראל מאז היווסדה בכלל ומאז פרוץ אינתיפאדת אל-אקצא בספטמבר 2000 בפרט מעורר את השאלה אם ניתן כלל להשוות את מידת הדמוקרטיה של מדינת ישראל לזו של מדינות אחרות. שאלה זו מבוססת על שלוש הנחות: האחת, מצב ביטחוני הנו משתנה מרכזי המשפיע בהכרח על איכות התפקוד והביצוע של דמוקרטיה; השנייה, מצבן הביטחוני של רוב רובן של המדינות הדמוקרטיות אינו דומה לזה השורר בישראל (וישראל, גורסים רבים, היא דמוקרטיה מתגוננת, ולכל היותר ניתן להשוות את רמות התפקוד והביצוע שלה לאלה של דמוקרטיה מתגוננת אחרות);⁷ והשלישית, הקשר פוליטי-גאוגרפי-ביטחוני-היסטורי שונה פוסל את עצם ההשוואה; לאמור אם אכן המקרה של ישראל הוא ייחודי, אין טעם בהשוואה.

למעשה, הסתייגויות דומות מועלות כלפי עצם הניסיון לאמוד את מצבן של דמוקרטיה באמצעות מדדים כמותיים. המסתייגים גורסים שמכיוון שדמוקרטיה מתפתחות בנסיבות היסטוריות ייחודיות, לא ניתן לבצע אומדן כמותי, שיטתי ומשמעותי של מצבן, ויש להסתפק בניתוח איכותני. אולם לדידנו, אין סתירה בין הטענה שכל דמוקרטיה מתפתחת בנסיבות מיוחדות לבין הניסיון להעריך באופן השוואתי וכמותי את איכות התפקוד והביצוע של דמוקרטיה מסוימת. דווקא האומדן הכמותי, שאינו מתייחס לנסיבות ולתנאים שבהם מתפתחת דמוקרטיה מסוימת, מאפשר לבחון אם ובאיזו מידה נסיבות ותנאים מסוימים תורמים או מפריעים לדמוקרטיה מסוימת להתפתח ולשגשג מכאן, ולדמוקרטיה אחרת להתנוון ולסבול קשיים מכאן.⁸ מטעם זה, אין סתירה בין היות ישראל במצב ביטחוני יוצא דופן לבין השוואת מידת הדמוקרטיה שלה לזו של דמוקרטיה אחרות שמצבן הביטחוני טוב בהרבה ממצבה. הפער במצב הביטחוני עשוי להוות הסבר לדירוג גבוה יותר של מדינה מסוימת בתכונה

7 לכאורה ניתן לתהות מה ההיגיון להשוות את חופש הביטוי והעיתונות או את השמירה על זכויות אדם ואזרח במדינה המצויה בעימות אליים וממושך לאלה שבמדינות שאינן יודעות קשיים ביטחוניים מסוג זה, כמו שוודיה, הולנד ויפן. על הצגת ישראל כדמוקרטיה מתגוננת ראו למשל פדהצור, 2002.

8 להרחבה ראו Beetham, 1994: 31.

מסוימת מדירוגה של ישראל בתכונה זו, אך אין בו לפסול את עצם הניסיון לגבש סרגל מדדים אחיד לכלל המדינות הדמוקרטיות. יתר על כן, גם השוואת מצבה של ישראל לא רק לדמוקרטיות אחרות, אלא גם להתפתחויות בתוך ישראל בעשור האחרון, מתמודדת עם אותו קושי מתודולוגי.

אמנם גם בשנותיה הראשונות היה מצבה הביטחוני של ישראל קשה ממצבן הביטחוני של דמוקרטיות אחרות, אך הוא היה יציב מזה שאנו עדים לו בשלוש השנים האחרונות. יוצא מכך כי הנתונים מאפשרים לקוראים לבחון אילו השפעות יש להתלקחות המחודשת של הסכסוך עם הפלסטינים על מידת הדמוקרטיות של מדינת ישראל ועל ביצועיה בשנים שלאחר ספטמבר 2000.

הגדרת הדמוקרטיה

כאמור, למושג "דמוקרטיה" מובנים שונים והגדרות רבות מספור.⁹ במחקר זה נסתפק בהגדרה צרה למושג דמוקרטיה¹⁰ ונגדיר מדינה דמוקרטית כ**מדינה שבה מרבית התושבים נהנים מזכויות האזרחות הכוללות לפחות את הזכות להיבחר ולבחור את מקבלי ההחלטות מבין שניים או יותר מתמודדים על השלטון, בבחירות תקופתיות, חשאיות, תחרותיות ובעלות תוצאות מחייבות**. ההגדרה הצרה מאפשרת לנו להתייחס גם אל שאר התכונות והרכיבים העשויים להיות חלק מהגדרת הדמוקרטיה ומתכונותיה ולבחון באיזו מידה הם קיימים בדמוקרטיה הישראלית, בלי לקבוע עמדה במחלוקת המושגית בדבר רכיבי הדמוקרטיה ובדבר האופן שיש להגדירה. הווה אומר, במחקר זה אין התמודדות עם שאלות חשובות וכבודות משקל, כגון כיצד עלינו להכריע בין ההגדרות לדמוקרטיה ומהם תנאי הסף להיות מדינה "דמוקרטית", אלא יש ניסיון להעריך את איכות התפקוד והביצוע של הדמוקרטיה בישראל.

אחת ההשלכות החשובות של ההחלטה המתודולוגית לעיל ניכרת בהיבט הזכויות. לפי הגדרות מסוימות לדמוקרטיה,¹¹ זכויות קניין הנן חלק מדמוקרטיה, ופגיעה בהן מהווה פגיעה בה. לעומת זאת, לפי הגדרות אחרות, זכויות חברתיות הנן חלק מדמוקרטיה, גם אם מימושן מחייב פגיעה מסוימת בזכויות קניין.¹² במקום להכריע בסוגיה אם זכויות קניין הנן חלק מדמוקרטיה או שמא זכויות חברתיות הן חלק ממנה, הכרעה העלולה לחייב אותנו לוותר על אחת מן הזכויות הללו, הצגנו את שתייהן (זכויות קניין וזכויות חברתיות) כביטויים של איכות התפקוד והביצוע. החלטה זו נובעת ישירות מתפיסתנו שהממצאים בספר זה

9 ראו הערה 2.

10 על הגדרה צרה לדמוקרטיה ראו Przeworski, 1999; בובוי, 2002 (1984): 2-4.

11 להרחבה ראו דגן, 2000.

12 שם, גרוס, 2000.

צריכים להוות בסיס לדיון ציבורי על אודות טיבה של הדמוקרטיה הישראלית, ושלא עלינו לקבוע מהו סוג הדמוקרטיה שהחברה הישראלית צריכה לשאוף אליו, וכיצד עליה לאזן בין הערכים השונים והמתחרים זה בזה לא אחת.

לצד ההגדרה הצרה לעיל יש להבהיר שתי הנחות יסוד במחקר: האחת, דמוקרטיה איננה תופעה דיכוטומית, אלא תופעת רצף המבטא דמוקרטיה רבה או פחותה; השנייה, דמוקרטיה הנה תופעה רב-ממדית המכילה מגוון תכונות ותפקודים.¹³ לאור הנחות אלו, ההערכה של מידת הדמוקרטיה במדינת ישראל נערכה בשלושה היבטים: ההיבט המוסדי, היבט הזכויות והיבט היציבות.

ההיבט המוסדי מתייחס למכלול התכונות המבטאות את ריבונותם של האזרחים, את עקרון הכרעת הרוב ואת מידת ההיענות של נבחר הציבור להעדפות בוחריהם.¹⁴ ההיבט המוסדי כולל את התכונות הבאות: אחריותיות (accountability), ייצוגיות, איזונים ובלמים, השתתפות פוליטית וטוהר המידות בממשל (שחיתות פוליטית). ארבע התכונות הראשונות נתפסות כחלק מן ההיבט המוסדי, מאחר שכל אחת ואחת מהן תורמת לשילוב ישיר או עקיף של האזרחים או של העדפותיהם בתהליכים השלטוניים של קבלת ההחלטות, ואילו התכונה האחרונה (שחיתות פוליטית) נתפסת כחלק מן ההיבט המוסדי, מאחר שעצם קיומה עומד בסתירה לריבונות העם והאזרחים.

היבט הזכויות מתייחס לנדבך השני של דמוקרטיה, והוא שמירה על כבוד האדם וחירותו, על זכויות המיעוט ועל שלטון החוק במובנו המהותי והפורמלי כאחד.¹⁵ ניתן להתייחס לזכויות האדם ולשלטון החוק כאל חלק מהגדרת הדמוקרטיה, כיעד שכל דמוקרטיה אמורה לשאוף אליו או כתולדה טבעית של הדמוקרטיה. במחקר זה, בשונה ממספר מחקרים אחרים, התכונות השונות המשויכות לזכויות האזרחות ולשלטון החוק מופיעות כחלק מהיבט הזכויות, בלי להכלילן בהגדרת המושג דמוקרטיה. התכונות המרכיבות את היבט הזכויות הן הזכויות הפוליטיות, הזכויות האזרחיות, הזכויות החברתיות, זכויות הקניין, שוויון מגדרי ושוויון למיעוטים. שלוש הזכויות הראשונות עולות בקנה אחד עם התיאור של זכויות האזרחות המקובל בספרות.¹⁶ זכויות הקניין מופיעות

13 ראו גם Foweraker and Krznicar, 2001.

14 התפיסה הדמוקרטית הקלסית, הטרומ-ליברלית, רואה ריבונות העם את הנדבך המרכזי של הדמוקרטיה, ואילו התפיסה הליברלית הקלסית ראתה בכך אמצעי נוסף (לצד אמצעים נוספים, כגון חירות הקניין) להבטיח את חירות הפרט. מעניין לציין שבמסורת הרפובליקנית, שממנה צמחה התפיסה הדמוקרטית הטרומ-ליברלית, ניתן לזהות גישה, ולפיה יש בריבונות העם ובהשתתפות האזרחים בתהליכי קבלת ההחלטות ערך בפני עצמו, וגישה אחרת, ולפיה הן אמצעי בלבד, כמו גישה הליברלית הקלסית.

להרחבה ראו Philp, 1996; Foweraker and Krznicar, 2000.

15 שם, 15.

16 Marshall, 1973 (1949).

פעמים רבות בכותרת "זכויות אזרחיות", אך החלטנו להציג אותן בקטגוריה נפרדת. התכונות "שוויון מגדרי" ו"שוויון למיעוטים" מתייחסות למעשה לכל סוגי הזכויות הללו, אלא שהדגש הוא ב**שוויון** בזכות, הן בין גברים לבין נשים והן בין קבוצת הרוב למיעוט במדינה. ההנחה ביצירת ההבחנה היא שחשוב לבחון לא רק את התממשות זכויות האזרחות באופן כללי בחברה, אלא יש לבחון אם גם המיעוטים¹⁷ נהנים מן הזכויות השונות כפי שנהנות מהן הקבוצות החזקות בחברה.

היבט היציבות שונה משני ההיבטים הראשונים מאחר שאינו חלק אינטגרלי מתכונותיה של הדמוקרטיה. אין קשר הכרחי בין קיומה או היעדרה של דמוקרטיה לבין יציבות.¹⁸ בהתאם לכך, היציבות יכולה לאפיין משטרים שונים ולאוו דווקא משטרים דמוקרטיים. עם זאת, יציבות עשויה להיות עדות או תוצאת קיומה של דמוקרטיה מפותחת, והיא מהווה בהחלט מטרה שכל משטר דמוקרטי שואף אליה. כמו כן היעדרה של יציבות עשוי להשפיע על איכות הדמוקרטיה ועל תפקודה. על כן החלטנו להציג במחקר הנוכחי גם את היבט היציבות. התכונות שכללנו בהיבט זה הן יציבות הממשלה, מחאה והתנגדות ושעעים חברתיים. התכונה הראשונה מתייחסת ליכולת למשול באופן אפקטיבי (אך לא ליציבות המשטר הדמוקרטי), השנייה מתייחסת לעימות בין האזרחים לשלטון, והשלישית מתייחסת לרמת המתיחות בין הקבוצות השונות בחברה.

מבנה הספר ואופן הצגת הנתונים

מטרת המחקר וטיבן של התופעות מחייבים ביסוס וניתוח של משתנים רבים. החלטנו להציג בפני הקוראים תמונה מורכבת ועשירה של איכות התפקוד והביצוע של הדמוקרטיה הישראלית ולהימנע ממתן ציון אחד מסכם של מצבה. אמנם המידע הרב והפרטני מקשה את קבלתה של תמונה חד-משמעית של מצב הדמוקרטיה בישראל, אולם קושי זה טבוע באופיה של התופעה הנחקרת ובעושר תכונותיה. יתרה מכך, הצגת המידע הפרטני מאפשרת לקוראים להתרשם באופן בלתי אמצעי מאיכות התפקוד והביצוע של הדמוקרטיה הישראלית, בהתאם להשקפת עולמם ולערכים השונים שהם מייחסים לדמוקרטיה. שיקול נוסף בבסיס ההחלטה לא להציג ציון אחד מסכם למצב הדמוקרטיה אלא מגוון משתנים הוא שלא עלינו מוטל לדרג את תכונות הדמוקרטיה בסולם החשיבות, ולא עלינו מוטל לקבוע מהו המשקל היחסי של כל תכונה ותכונה. אשר על כן, אין ב"מדד הדמוקרטיה" ציון סופי המשקלל את הממצאים במדדים השונים, אלא תמונה רב-ממדית.

17 מבחינת החולשה הפוליטית המבנית, נשים נחשבות בספרות למיעוט.

18 ביקורת על הנטייה להתייחס ליציבות כאל חלק ממאפייני הדמוקרטיה ראו אצל

Bollen and Jackman, 1989.

בספר שני חלקים. החלק הראשון מציג את הנתונים במדדים הכמותיים. בחלק זה שלושה פרקים, המתייחסים לשלושת ההיבטים השונים של הדמוקרטיה (ההיבט המוסדי, היבט הזכויות והיבט היציבות). כל פרק מתחלק לתת-פרקים לפי התכונות הכלולות באותו היבט, והוא בנוי כך: הגדרת התכונה (המכונה "הגדרה נומינלית"), הסבר קצר לבחירת המדדים לאומדן אותה תכונה (לרוב, מדובר בשני מדדים לכל תכונה), הצגת המדדים והאופן שהורכבו (בכותרת "הגדרות אופרציונליות") ולבסוף הצגת הממצאים. כללו של דבר, אנו מציגים בספר זה 31 מדדים והשוואות של כל מדד ומדד הן מבחינת השינויים בתוך ישראל בעשור האחרון והן בהשוואה ל-35 דמוקרטיות שבחרנו למחקר.¹⁹ נזכיר כי לא בכל המקרים ניתן היה לערוך השוואה מלאה, שכן בחלק מן המדדים חסרים נתונים לשנים מסוימות או למדינות מסוימות.

החלק השני של הספר מציג את ממצאי סקר דעת הקהל באשר לדמוקרטיה הישראלית. במוקד החלק הזה עומד סקר דעת קהל שנערך באפריל 2003, במיוחד לפרויקט זה. את ממצאי הסקר אנו מציעים לראות הן בהשוואה לסקרי דעת הקהל שנערכו בדמוקרטיות אחרות באותם נושאים והן בהשוואה לממצאים שנאספו בעבר בישראל. חלק זה כולל חמישה פרקים. שלושת הפרקים הראשונים (4-6) עוסקים גם הם בשלושת ההיבטים של "מדד הדמוקרטיה" - המוסדי, הזכויות והיציבות, שלצורך הסקר כללנו בו גם את הלכידות החברתית. במובן זה הם משלימים את הממצאים המופיעים בחלק הראשון של הספר, שכן הם בוחנים כיצד הסוגיות שבהן עוסקים המדדים משתקפות בדעת הקהל הישראלית. במסגרת הפרקים הללו אנו בוחנים באיזו מידה, לדעת הציבור הישראלי, תכונות הדמוקרטיה מתממשות בישראל הלכה למעשה. באשר לתכונות המרכיבות את היבט הזכויות, בדקנו גם את מידת התמיכה בערכים אלה בקרב הציבור הרחב, בניסיון לברר באיזו מידה השתרשה בישראל תרבות פוליטית דמוקרטית. כדי להשלים את התמונה הצגנו בפרק השביעי תמונה כללית של תמיכת הציבור הישראלי בדמוקרטיה ושל מידת שביעות הרצון שלו מן הדמוקרטיה הישראלית. הפרק השמיני והאחרון, שכתב ד"ר רפאל ונטורה, מציג ניתוח של השאלות הפתוחות שהופיעו בסקר.

במחקר משולבים תרשימים ולוחות המציגים את הנתונים על אודות מצב הדמוקרטיה בישראל בהשוואה לעצמה או על מצבה של ישראל בהשוואה למדינות אחרות. בציר האופקי מיקמנו את המדינות שהשגנו נתונים עליהן, ובציר האנכי מיקמנו את התכונה הנמדדת. חשוב לשים לב שבחלק מן המדדים, ככל שהערך גבוה יותר כך מצבה של המדינה טוב יותר, ואילו במקרים

אחרים ההפך הוא הנכון – ערך נמוך מעיד דווקא על ציון טוב באותו מדד. בחרנו להציג את הנתונים, כפי שהם מדווחים במאגרים ובמחקרים שעליהם התבססנו.²⁰ לנוחות הקריאה, סודרו הנתונים המשווים בין הדמוקרטיות כך שככל שהמדינה ממוקמת בחלק השמאלי של התרשים, כך מצבה היחסי באותו מדד טוב ממצבן של מדינות אחרות.

לסיכום, לראשונה נערך מאמץ בהיקף כזה לאיסוף נתונים על אודות איכות התפקוד והביצוע של הדמוקרטיה הישראלית. לא זו בלבד שאנו מייחסים למחקר מסוג זה חשיבות רבה, אלא שאנו סבורים שבדיקת מצב הדמוקרטיה בישראל – באמצעות שני כלי מחקר שונים (מדדים וסקרי דעת קהל), באמצעות הצגת הנתונים בשני ממדי השוואה שונים (למדינות אחרות ולמצב בישראל לאורך זמן) ובמסגרת התייחסות לפן הפורמלי ולפן המהותי של דמוקרטיה – מעניקה לקוראים תמונה עשירה ומגוונת. מטבע הדברים, יסייע לנו הניסיון הנצבר להוציא תחת ידנו בעתיד מחקר טוב יותר מן הנוכחי. אנו רואים בתהליך איסוף הנתונים, בעיבודם הראשוני ובהצגתם לציבור פרויקט בהתהוות, ועל כן אנו מזמינים את הקוראים לקחת בו חלק ולתרום לשיפורו.

20 כך למשל, במקרה של אחריותיות אופקית, הציון המרבי 7 מלמד על מידת אחריותיות מרבית. לעומת זאת, במקרה של חופש העיתונות, הציון המבטא את רמת חופש העיתונות הרבה ביותר הוא 0. ב-CD-ROM המצורף לספר זה יש בסיס הנתונים המלא הן של המדדים והן של סקר דעת הקהל. בבסיס נתונים זה ניתן למצוא גם את ההיפוך (ה-inverse) של כל אותם מדדים שבהם במקור ערך נמוך יותר משמעו מצב טוב יותר. לאחר ההיפוך, גם במדדים אלה ערך גבוה יותר מעיד על מצב טוב יותר (יותר דמוקרטי, יותר יציב וכו') באותו מדד.